

Fra: Styret i LPP Bergen & omegn, Landsforeningen for pårørende innen psykisk helse og ROP lidelser.

Til: Øystein Bratvold - Direktør | Etat for psykisk helse og rustjenester, Bergen kommune

Om: Forslag på tiltak etter manglende oppfølging av kommunal hjelpeplikt – med konkrete lovhenvisninger

Dette er en oppfølging av bekymringsmelding som LPP i Bergen & omegn sendte Bergen Kommune 10.10.2025. Bekymringsmeldingen gjaldt manglende oppfølging/hjelp til pasienter på forskjellige bosteder under kommunalt ansvar, i kommunal bolig og bofellesskap, og hjemme hos pårørende – samt manglende avlastning og hjelp til pårørende (spesielt eldre og/eller syke pårørende).

LPP Bergen henvendte seg for å påpeke alvorlige og systematiske brudd på kommunens lovpålagte hjelpeplikt overfor personer som bor i kommunale bofellesskap eller tilsvarende botilbud, og **som ikke er i stand til å ivareta egne grunnleggende behov uten bistand.**

For disse personene foreligger det vedtak etter helse- og omsorgstjenesteloven, samt kontrakt/avtale med kommunen, som fastslår rett til konkrete hjelpetiltak. Til tross for dette opplever mange at hjelpen ikke ytes i praksis, og at beboere overlates til seg selv, selv når hjelpebehovet er kjent og dokumentert.

1. Kommunens overordnede hjelpeplikt

Kommunens ansvar følger direkte av helse- og omsorgstjenesteloven § 3-1 første ledd, som pålegger kommunen å sørge for nødvendige helse- og omsorgstjenester til alle som oppholder seg i kommunen.

Videre fremgår det av § 3-2 nr. 6 bokstav b, at kommunen skal tilby personlig assistanse, herunder praktisk bistand og opplæring, til personer som ikke kan ivareta dagliglivets gjøremål selv.

Plikten etter disse bestemmelsene er en aktiv plikt. Det er ikke tilstrekkelig å fatte vedtak; kommunen skal sørge for at tjenestene faktisk blir gitt, jf. også kravet til forsvarlighet i § 4-1.

Manglende bemanning, interne rutiner eller organisatoriske forhold fritar ikke kommunen fra dette ansvaret.

2. Forsvarlighetskravet og forbud mot omsorgssvikt

Etter helse- og omsorgstjenesteloven § 4-1 skal tjenestene være faglig forsvarlige. Å unnlate å gi nødvendig hjelp til personer som ikke kan ivareta egne behov, innebærer risiko for omsorgssvikt, og er i strid med lovens krav.

Forsvarlighetskravet innebærer også:

- kontinuitet i tjenestene
- tilstrekkelig oppfølging
- tilpasning til den enkelte beboers funksjonsnivå

3. Feil bruk av tvangsregelverket

Kommunen viser i praksis ofte til reglene om tvang som begrunnelse for å ikke yte hjelp, med henvisning til at:

«Pasienten vil ikke, og vi kan ikke tvinge.» Dette er en uriktig rettsforståelse.

Reglene om tvang i pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4A regulerer adgangen til å yte helsehjelp med tvang, ikke adgangen til å unnlate å gi hjelp. Lovverket er ment å beskytte pasienten mot unødige inngrep, ikke å legitimere passivitet.

Å gi praktisk bistand, tilsyn, veiledning og daglig støtte i tråd med vedtak er ikke tvang, så lenge hjelpen:

- er nødvendig for å dekke grunnleggende behov
- gis på en minst mulig inngripende måte
- tilpasses pasientens forutsetninger

Kommunen har plikt til å forsøke tilrettelegging, relasjonsarbeid og alternative løsninger før tvang eventuelt vurderes. Å unnlate å gi hjelp er ikke et lovlig alternativ.

4. Samtykkekompetanse og kommunens plikt til vurdering

Etter pasient- og brukerrettighetsloven § 4-3 skal samtykkekompetanse vurderes konkret. Dersom en person mangler samtykkekompetanse, kan ikke et uttrykt “nei” automatisk tillegges avgjørende vekt.

Videre følger det av § 4-6 at kommunen har plikt til å yte nødvendig helsehjelp til personer uten samtykkekompetanse, når hjelpen er i pasientens interesse og nødvendig for å hindre vesentlig helseskade.

Manglende eller utilstrekkelig vurdering av samtykkekompetanse utgjør et brudd på loven.

5. Grunnleggende hjelpetiltak som beboere har rett til

Personer som ikke kan ivareta seg selv har, etter helse- og omsorgstjenesteloven og pasient- og brukerrettighetsloven, rett til nødvendige tjenester, herunder blant annet:

- hjelp til personlig hygiene (jf. hol. § 3-2 nr. 6)
- hjelp til ernæring og måltidsstøtte
- medisinbehandling og oppfølging
- praktisk bistand i bolig

- tilsyn og trygghet
- struktur og støtte i hverdagen
- observasjon ved psykisk og fysisk forverring
- støtte til døgnrytme og søvn
- forebygging av isolasjon og helsesvikt
- koordinering av tjenester ved sammensatte behov (jf. hol. § 7-1)

Disse tiltakene er lovpålagte tjenester, ikke valgfrie ytelser.

6. Pårørendes rolle – kommunens ansvar kan ikke overføres

Det er nødvendig å presisere pårørendes rolle i saker som gjelder kommunens hjelpeplikt. **Etter norsk lov har pårørende ikke et rettslig ansvar for å yte helse- og omsorgstjenester, og kommunens lovpålagte ansvar kan ikke helt eller delvis overføres til familie eller andre nærstående.**

Etter helse- og omsorgstjenesteloven § 3-1 ligger det fulle ansvaret for nødvendige helse- og omsorgstjenester hos kommunen. Dette ansvaret gjelder uavhengig av om pasienten har pårørende som er engasjerte, tilgjengelige eller ressurssterke.

Videre følger det av pasient- og brukerrettighetsloven § 3-3, at pårørende har rett til informasjon i den grad pasienten samtykker, eller når forholdene tilsier det, særlig dersom pasienten mangler eller har redusert samtykkekompetanse. Pårørende har også rett til å medvirke, jf. § 3-1, men denne medvirkningen innebærer ikke et ansvar for å erstatte manglende tjenester fra kommunen.

For pasienter uten samtykkekompetanse fremgår det av pasient- og brukerrettighetsloven § 4-6 at helsehjelp skal ytes ut fra pasientens interesser, og at pårørende skal høres der dette er relevant. Dette gir pårørende en rådgivende og støttende rolle, ikke en utførende omsorgsplikt.

Det følger også av forarbeider og tilsynspraksis at:

- pårørende ikke kan brukes som begrunnelse for redusert tjenestetilbud
- manglende bistand fra pårørende ikke kan tolkes som “pasientens valg”
- kommunen har plikt til å forebygge omsorgssvikt, også der pårørende er involvert

Når kommunen i praksis forventer at pårørende skal kompensere for manglende oppfølging i bofellesskap, innebærer dette en ulovlig ansvarsfraskrivelse og et brudd på hjelpeplikten.

Pårørendes rolle er å være støttespiller og talerør der det er nødvendig – ikke å erstatte kommunale tjenester som det foreligger vedtak om.

LPP Bergen & omegn ber Bergen kommune foreta en grundig gjennomgang av praksis forskjellige bosteder under kommunalt ansvar, og hjemme hos pårørende og sikre korrekt

lovforståelse blant ansatte, og iverksette nødvendige tiltak for å sikre at hjelpeplikten faktisk etterleves.

Manglende hjelp til personer som ikke kan ivareta seg selv representerer ikke bare en faglig og etisk svikt, men kan også innebære brudd på grunnleggende rettssikkerhet.

LPP Bergen ber om skriftlig tilbakemelding på hvordan kommunen vurderer dette, og hvilke konkrete tiltak som vil bli iverksatt.

Vennlig hilsen

For styret i LPP Bergen & omegn, Landsforeningen for pårørende innen psykisk helse og ROP lidelser.

Christine Lingjærde
Styreleder i LPP Bergen